

**KIRSAL SANAYİNİN KIRSAL KESİM AÇISINDAN ÖNEMİ VE TOKAT İLİNDE KIRSAL
SANAYİ POTANSİYELİNİN İNCELENMESİ**

Doç.Dr.Osman KARKACIER¹

Arş.Gör. Sibel GÜLSE¹

Arş.Gör. Esen ORUÇ¹

Arş.Gör. Gökalp GÖKTOLGA¹

1.GİRİŞ

Türkiye’de 1927 yılında yapılan ilk tarım sayımına göre, Nüfusun % 75,80’i kırsal kesimde yaşamaktayken, 2000’li yıllara yaklaşıldığında ancak % 35 oranında bir kesimin kırsal alanda yerleşimini sürdürdüğü görülmektedir. Böyle bir durum, tarımsal üretime dayalı ekonomik yapıdan, sanayinin dengelediği bir yapıya doğru ilerleme çabasının doğal sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de geçerli miras hukukunun da bir sonucu olarak, tarım arazilerinin parçalılık durumundaki olumsuz seyir ve optimum işletme büyüklüğüne ulaşamayan küçük işletme sayısının artışı; kentlerdeki eğitim imkanlarının, kırsal kesimle önemli fark yaratacak şekilde gelişmesi; sanayi işletmelerinin kırsal kesimdekine oranla daha fazla imkanlar sunuyor olması gibi nedenler, kente göçü akılcı bir davranış haline getirmiştir. Ancak, hızlı göç, yeni ve çözümü güç sosyo-ekonomik sorunları ortaya çıkarmıştır.

Kırsal kalkınmaya yönelik çalışmaların temelini oluşturan amaç, kırsal nüfusu yerinde tutabilmek, böylece her türlü kaynağı olduğu yerde kullanarak, kaynakların dağılımında denge sağlamak şeklinde özetlenebilir. Kaynakların çeşidi, miktarı, eksikliği bolluğu, etkin kullanılıp kullanılmadığı, artırılabilirliği ve benzeri bir çok faktör, kırsal kalkınma çalışmalarına yön verir.

Köy - kentler, tarım köyleri, merkez köyler, tarım sanayi entegrasyonu, kırsal sanayiler vb. isimler taşıyan projelerin hayata geçirilmesi ile insanları doğdukları ve yaşadıkları yerde sosyal ve ekonomik anlamda mutlu olarak yerleşik kılmak mümkün olabilir. Kırsal sanayiler, el sanatlarının canlandırılması, ev ve atölye üretiminin geliştirilmesi gibi yaklaşımlar, kırsal kesimin sosyo-ekonomik refahını artırmaya yönelik en geçerli yaklaşımlardır denilebilir çünkü, kırsal alandaki tarımsal ağırlıklı yapı sanayi desteği ile iyileştirilebilir ve kırsal alandaki tarım üreticileri daha iyi bir hayat standardına kavuşturulabilir.

Kırsal kalkınma çalışmalarının, sosyal hizmet bölümlerini de içeren ve genellikle daha kıt kaynaklarla yaşamını sürdürmeye çalışan kırsal kesimlere yönelik olduğu gözlenmektedir. Buna karşın, hem insan kaynağı hem de doğal kaynakların oransal olarak yeterli olduğu kırsal alanlarda, etkin kaynak kullanımı ve tarımsal kalkınmanın sağlanması gerekmektedir. Bu durumla en iyi örtüşen model kırsal bölgenin doğal kaynaklarının geliştirilmesine uygun ve tarımsal gelişmeyi destekleyecek bir sanayi modeli oluşturabilmektir. Ancak uygun bir sanayinin sosyal, kültürel, ekonomik ve mekan düzelmelerini kapsayan bir kırsal bölge kalkınmasını beraberinde getireceği söylenebilir.

Sözü edildiği gibi, yeter derecede kaynak varlığına sahip, ancak planlı ve etkin kaynak kullanımının söz konusu olmadığı bir alan olarak değerlendirilebilecek Tokat İli Kazova Yöresi ve Yörede bulunan kaynak potansiyelini ortaya çıkaran ve kullanan insan faktörü, araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Bölgedeki işletmelerin tarımsal faaliyetleri, bu faaliyet sonuçları, yaşadıkları olumlu ve olumsuz gelişmeler ve mevcut şartlar altında kırsal sanayiye bakışları değerlendirilmiştir.

¹ GOPÜ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini, üreticilerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen anket verileri oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar, istatistiksel kaynaklar ve Yöre ile ilgili kayıtlardan yararlanılmıştır.

Çalışmanın örnekleme aşamasında, araştırma bölgesindeki yerleşim birimlerinden nüfusu, 2000'den fazla olan, belediyelik 8 köy gayeli olarak belirlenmiştir. Nüfus yoğunluğu fazla ve oransal olarak daha merkezi yerleşim birimlerinin seçilmesinde, sözü edilen kırsal sanayi yaklaşımına uygunluk amaçlanmıştır. Uygun istatistiki örnekleme yöntemleri sonucunda 84 anket yapılmasına karar verilmiştir (Örneğe alınan köylerdeki toplam hane sayısının % 5'i örneğe alınmıştır). Her köyde yapılacak anket sayısının belirlenmesinde ise, köylerdeki hane sayılarının oranı dikkate alınmış ve anket yapılacak işletmeler, tesadüfi olarak belirlenmiştir.

Anket çalışmasının ardından elde edilen veriler, özet döküm tablolarına dönüştürülmüş ve değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada, verilerin değerlendirilmesi aşamasında, khi-kare testleri ve yüzde dağılımlardan yararlanılması planlanmıştır. Ancak, khi-kare analizine temel olarak seçilen kriterlerde, yoğunluğun belirli bir grup veya seçenekte olması, diğer gruplara ait gözlenen ve dolayısıyla beklenen değerler dağılımının çok düşük olması nedeniyle khi-kare analizlerine gerek duyulmamıştır.

Araştırma sonuçları, ortalamalar ve yüzde dağılımlarla yorumlanmaya çalışılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. İncelenen İşletmelerde Aile Bireyleri ve İşletme Yöneticisi ile İlgili Genel Bilgiler

İncelenen işletmelerde, ailede bulunan nüfusun büyük bölümünün 15 ve 49 yaş arasında yer aldığı görülmektedir. Çizelge 1'den elde edilen sonuçlara göre, aile içerisinde halihazırda ve gelecekte iş gücü potansiyeli oluşturacak birey sayısının, çok önemli ağırlığı olduğu söylenebilir. Köyden kente aşırı göçün söz konusu olduğu bazı bölgelerde ise yalnızca belirli bir yaşın üzerindeki nüfus köyde yaşamını sürdürmektedir ve üretkenlik anlamında verimli olabilecek hemen tüm nüfus kente göç etmiş durumdadır.

Çizelge 1. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Erkek		Kadın		Toplam	
	Ortalama sayı	%	Ortalama sayı	%	Ortalama sayı	%
0 - 6	0,19	6,88	0,27	10,08	0,46	8,46
7 - 14	0,32	11,60	0,46	17,16	0,78	14,34
15 - 49	1,73	62,68	1,49	55,60	3,22	59,19
50 - 64	0,39	14,13	0,35	13,06	0,74	13,60
65 - +	0,13	4,71	0,11	4,10	0,24	4,41
Toplam	2,76	100,00	2,68	100,00	5,44	100,00

Çizelge 2'de, ailede yaşayan bireylerin cinsiyetlere göre dağılımı ve faal nüfusun oranı verilmektedir. Çizelgeye göre, mevcut nüfusun %72,79 gibi büyük bir bölümünün çalışma çağında bulunduğu görülmektedir.

Çizelge 2. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı ve Faal Nüfus Oranı (*)

	Ortalama Sayı	%
Erkek	2,76	50,74
Kadın	2,68	49,26
Toplam	5,44	100,00
Faal Nüfus Oranı % (*)	72,79	

(*) 15 - 64 yaş grubunda bulunan nüfus

Çizelge 3. İncelenen İşletmelerde 7 ve Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Ortalama sayı	%	Ortalama sayı	%	Ortalama sayı	%
Okuma- yazma bilmeyen	0,57	22,00	0,07	3,00	0,64	13,00
Okur – yazar	0,10	4,00	0,05	2,00	0,15	3,00
İlkokul mezunu	1,44	56,00	1,20	50,00	2,64	53,00
Ortaokul mezunu	0,25	10,00	0,60	25,00	0,85	17,00
Lise mezunu	0,17	7,00	0,40	16,00	0,57	11,00
Yüksekokul	0,04	1,00	0,09	4,00	0,13	3,00
Toplam	2,57	100,00	2,41	100,00	4,98	100,00
Okuma- yazma oranı	2,00	78,00	2,34	97,00	4,34	87,00

Ailede yaşayan yedi yaş ve üzerindeki bireylerin, eğitim durumları Çizelge 3’de özetlenmeye çalışılmıştır. Eğitim durumunda ağırlık ilkokul mezunu bireylerde bulunmaktadır. İlkokul mezunlarında kadınların, lise mezunu ve daha yüksek eğitim düzeyinde erkeklerin ağırlıklı olması, kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutucu yapının, halen bir ölçüde sürdüğü sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca genel olarak da, lise ve sonrası eğitim yapmış birey oranının düşük olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen birey oranı, % 13 gibi bir oranla, önemli bir düzeydedir. Bu konuda da kadınların ağırlıkta olduğu dikkati çekmektedir.

Çizelge 4. İncelenen işletmelerde İşletme Yöneticisinin Yaşı ve Eğitim Durumu

	Ortalama
İşletme yöneticisinin yaşı	48,54
İşletme yöneticisinin eğitim süresi (yıl)	5,77

İncelen işletmelerde, işletme yöneticisinin ortalama yaşı ve eğitim süresi Çizelge 4’de verilmektedir. Çizelgeden, işletme yöneticilerinin daha çok orta yaş grubunda yer alan ve genelde ilkokul mezunu bireyler olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 5. İncelenen İşletmelerde Çalışan Nüfusun, Çalışma Alanları

Yaş	Cinsiyet	Yalnız tarımda çalışan nüfus		Hem tarımda hem tarım dışında çalışan nüfus		Toplam	
		sayı	%	sayı	%	sayı	%
15 – 49	Kadın	125	100,00	-	--	125	100,00
	Erkek	113	77,93	32	22,07	145	100,00
50 – 64	Kadın	27	93,10	2	6,90	29	100,00
	Erkek	22	66,67	11	33,33	33	100,00
Toplam		287	86,45	45	13,55	332	100,00

İncelenen işletmelerde, nüfusun büyük bölümü yalnız tarımsal üretim faaliyetinde bulunmaktadır. Tarım dışı bazı işlerde çalışan bölümü oluşturan % 13,55 oranındaki nüfus, aynı zamanda tarımsal faaliyetlere de katılmaktadır. Nüfusun % 86,45’i yalnızca tarımla uğraşmaktadır. Tarım dışı alanda çalışan nüfusun çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır.

İncelenen işletmelerde işletme başına tarımsal gelir 1 milyar 185 milyon TL olarak bulunmuştur. Tarım yanında ek işler yapanların, bu işlerden elde ettikleri ortalama yıllık gelir ise, yaklaşık olarak 1 milyar TL’dir. Yapılan ek işler, komisyonculuk, işçilik, nakliyecilik, kahve işletmeciliği, devlet memurluğu, ve diğer bazı işler şeklinde sıralanabilir.

3.2.İncelenen İşletmelerde Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Genel Bilgiler

Bu başlık altında, işletmelere ilişkin, ortalama arazi büyüklüğü, tasarruf şekli, ürün gruplarına göre dağılımı, parçalılık durumu gibi konular ele alınmıştır. Çizelge 6’de, işletmelerde ortalama işletme arazisi ve işletme arazisinin tarla, meyve, bağ alanları ve ağaçlık alanlara göre dağılımı verilmektedir. Oransal olarak en

geniş alan, % 92,35'lik bir oranla tarla arazilerine aittir. Bunu meyvelik araziler izlemektedir. Ortalama işletme arazisi büyüklüğü 31,64 da'dır.

Çizelge 6. İncelenen İşletmelerde Arazi Nev'i ve İşletme Arazisi İçindeki Dağılımı

		Ortalama büyüklük (da)	Dağılım (%)
Tarla Arazisi	Sulu	23,84	75,35
	Kuru	5,38	17,00
	Toplam	29,22	92,35
Meyve Arazisi		1,89	5,97
Bağ Arazisi		0,53	1,68
Ağaçlık Arazi		--	--
Toplam İşletme Arazisi		31,64	100,00

İşletme arazilerinin parçalılık durumu Çizelge 7'de verilmektedir. Ortalama parsel sayısı 3,21 olup, ortalama parsel büyüklüğü 9,85 dekadır.

Çizelge 7. İşletme Arazisinin Parçalılık Durumu

	Ortalama
İşletme Arazisi (da)	31,64
Parsel Sayısı	3,21
Parsel büyüklüğü (da)	9,85

Çizelge 8'de ürünlere ayrılan ortalama alanlar ve işletme arazisinin ürün gruplarına göre dağılımı verilmektedir. Ürünlere ayrılan alanlar içerisinde ilk sırayı % 47,54 oranı ile buğday almakta, bu oranı % 24,75 ile şeker pancarı izlemektedir. Üçüncü olarak en yaygın ürün grubunu sebzeler oluşturmaktadır.

Çizelge 8. İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Ürünler ve Alanları

Yetiştirilen Ürünler			Ortalama Büyüklük (da)	Dağılım (%)
T	Tahıllar	Buğday (sulu)	10,37	32,78
A		Buğday (kuru)	4,67	14,76
R		Arpa (kuru)	0,50	1,58
L	Endüstri Bitkileri	Şeker Pancarı	7,83	24,75
A		Ayçiçeği (sulu)	1,20	3,80
Ü		Ayçiçeği (kuru)	0,12	0,38
R	Tarla Sebzeleri	Domates (sırık)	2,77	8,76
Ü		Domates (yer)	0,30	0,95
N		Biber	0,11	0,35
L		Karpuz	0,04	0,13
E		Fasulye	1,12	3,54
R		Yem Bitkileri	0,10	0,32
i		Yonca	0,08	0,25
		Fiğ		
MEYVELER		Şeftali	1,23	3,89
		Elma	0,64	2,02
		Kiraz	0,02	0,06
BAĞ			0,53	1,68
GENEL TOPLAM			31,64	100,00

Görüşülen üreticilerin, en çok sebzeçilik üretim dalında (%72,62) sorun yaşadıkları ve hemen her ürün için en çok karşılaşılan sorunların pazarlama ile ilgili olduğu gözlenmiştir. Sebze üreticiliğinin ardından, en çok sorunun yaşandığı endüstri bitkileri (%54,76) ve hububat (% 50,00) gibi devlet destekli ürünlerde de, kamu sektöründen kaynaklanan, özellikle ürün fiyatları ve ödemelerle ilgili sorunlar olduğu görülmektedir. Devlet destekli ürünlerde üretici için, bir ölçüde güvence söz konusu olsa bile, önemli sorunlar yaşandığı ve bu ürünler içinde alternatif çözümler geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılabilir.

Çizelge 9. Tarımsal Üretim Faaliyeti Konusunda Karşılaşılan En Önemli Sorunlar

Üretim Dalı	% (*)	Karşılaşılan Sorunlar
Süt sığırıcılığı	38,10	Pazarlama sorunu, ürün fiyatı düşüklüğü, girdilerin pahalı oluşu
Besi sığırıcılığı	20,24	Ürün fiyatı düşüklüğü, girdilerin pahalı oluşu, kredi faizlerinin yüksekliği, düzenli politika olmaması, ithalatla rekabet edememeleri
Meyvecilik	34,52	Pazarlama sorunu, ürün fiyatı düşüklüğü, girdilerin pahalı oluşu, piyasa belirsizliği, maliyetlerin yüksekliği
Sebzecilik	72,62	Pazarlama sorunu, ürün fiyatı düşüklüğü, girdilerin pahalı oluşu, piyasa belirsizliği
Hububat Üreticiliği	50,00	Taban fiyat düşüklüğü, Toprak Mahsulleri Ofisinin geç açılması, fiyatların geç açıklanması, tüccarın ucuza alması
Endüstri bitkileri Üreticiliği	54,76	Kesintilerin çok oluşu, paralarını peşin alamamaları, şeker pancarında kota uygulaması

(*) Bazı üreticiler, birden fazla sorunla karşılaştıklarını belirttikleri için, yüzde dağılımlar toplamı yüzü aşmaktadır.

Pazarlama ile ilgili karşılaşılan sorunlar, üreticilerin ürünlerini değerlendirmek konusunda çözüm sağlayacak imkanlara, önemli ölçüde ihtiyaç duydukları düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Çizelge 10. Mevcut Pazar Durumundan Memnun Olmayan Üreticilerin, Uygun Pazarlama Biçimi Konusunda Düşünceleri

Üreticilerin pazarlama konusunda öne sürdükleri alternatifler	%(*)
1. Pazarlama konusunda çalışacak kooperatifler kurulması	40,48
2. Ürünlerin değerlendirilebileceği sanayi kuruluşları kurulması	14,29
3. Ürün hali veya toplama merkezleri kurulması	7,14
4. İhracatın teşvik edilmesi	20,24
5. Devlet desteği sağlanması	5,95
6. Alternatif alıcı ve Pazar imkanları geliştirilmesi	2,38
7. Üretim planlaması yapılması	2,38
Konuyla ilgili fikri bulunmayan üreticiler	21,43

(*) Bazı üreticiler, birden fazla çözüm önerisinde bulunduğu için, yüzde dağılımlar toplamı yüzü aşmaktadır.

Üreticiler yoğun sorunların söz konusu olduğu pazarlama ile ilgili, ne gibi çözümlerin getirilebileceği, en uygun pazarlama biçiminin nasıl olacağı konusunda üreticilerin görüşleri sorulmuş, alınan cevaplar doğrultusunda Çizelge 10'da düzenlenmiştir. Üreticilerin % 40,48'si pazarlama amacına yönelik kooperatifler kurulmasının en iyi çözüm olacağını düşünmektedirler. Bu oranı, % 20,24 ile ihracatın teşvik edilmesi ve % 14,29 ile ürünlerin değerlendirilebileceği sanayi kuruluşlarının kurulması gibi alternatifler izlemektedir.

Üreticilere, iyi bir iş ve gelir sahibi olmaları durumunda, yaşamayı tercih ettikleri yer sorulduğunda, %75,00 gibi bir çoğunluk, köyde yaşamayı tercih edeceklerini belirtmişlerdir (Çizelge 11). Bu yönde tercih yapmalarının en önemli nedeni ise, köydeki yaşamın onlar için alışılmış bir yaşam biçimi olmasıdır. Şehir yaşamını tercih eden üreticiler ise, genelde daha düzenli bir yaşam ve çocuklarının geleceği için bu yönde tercih yapmışlardır. Kırsal kalkınma çalışmalarının temelinde, şehir yaşamının getireceği bu tür imkanların da, köy ortamında sağlanması amacı bulunmaktadır. Bu hedefe ulaşılması durumunda, sözü edilen nedenlerden ötürü şehre göç eğiliminin de ortadan kalkacağı düşünülebilir.

Çizelge 11. Üreticilerin Yaşam Yerleri Konusunda Tercihleri (%) (*)

Köyü Tercih Etme (63 İşletme)	75,00
- Köy benim yaşam şeklim ve bundan memnunum	85,71
- Ekonomik açıdan şehirde yaşamak güç	12,70
- Diğer	12,70
Şehri Tercih Etme (21 İşletme)	25,00
- Çocuklarının geleceği için	42,86
- Sosyal imkanlar iyi	33,33
- Daha düzenli bir yaşam için	71,43
- Sağlık ve eğitim imkanları iyi olduğu için	23,81
- Şehir yaşamını sevdiği için	33,33
- Diğer	19,05
Toplam	100,00

(*)Köyü veya şehri tercih etme durumunda bir işletmeci birden çok tercih belirttiği için toplamlar 100'ü aşmaktadır.

4. İNCELENEN İŞLETMELERDE KIRSAL SANAYİYE BAKIŞ

Çizelge 12 incelendiğinde, üreticilerin % 84,52 gibi büyük bir bölümünün, kurulması muhtemel bir sanayi kuruluşunun herhangi bir olumsuz sonucu olmayacağını düşündükleri görülmektedir. Bazı sakıncaların ortaya çıkabileceğini düşünen üreticiler, en çok örf ve adetlerinin zarar görmesi konusunda endişe duymaktadırlar.

Çizelge 12. Üreticilerin Olası Bir Sanayi Kuruluşunun Sakıncaları Konusundaki Düşünceler

Düşünceler (84 İşletme)	% (*)
-Hiç bir sakıncası olmaz	84,52
-Yabancılar Gelir	--
-Örf ve adetlerimiz bozulabilir	3,57
-Çevre kirliliği olabilir	14,29
-Topraklarımız azalır	3,57
-Diğer	1,19

(*) Bir işletmeci birden çok tercih belirttiği için toplamlar 100'ü aşmaktadır.

Çizelge 13'de olası bir sanayiye bakış verilmiştir. Buna göre,% 95,06 oranında bir üretici kesimi, kurulması muhtemel bir sanayi kuruluşuna ortak olmak konusunda istekli görünmektedirler. Sağlanacak istihdam ve ürünlerine pazar garantisi bu ortaklığı istemelerinde en önemli iki sebebi oluşturmaktadır. Bu tür bir ortaklığa olumlu bakmayan % 4,94 oranında olan azınlıktaki üreticiler, böyle bir organizasyonun yürümeceğini düşünmektedirler.

Çizelge 13. Olası Bir Kırsal Sanayi Kuruluşu veya Birliğe Ortaklık Konusunda Üreticilerin Düşünceleri

Düşünceler	%
Böyle bir sanayinin ortağı olmak isteyenler (81 İşletme)	95,06
- Kolay girdi temin etmek için	14,81
- Piyasada güç oluşturmak ve ürününü daha iyi fiyatla pazarlamak için	29,62
- Ürünlerine Pazar garantisi yaratmak için	45,68
- Pazarlama ve işleme aşamalarındaki aracı paylarının kendilerine kalmasını sağlamak için	22,22
- İşleme merkezlerinde yaratılacak olan istihdam için	
- Köylerindeki el sanatları ve becerilerini geliştirmek için	59,26
- Ekonomik gelişme ile sosyal gelişmenin de sağlanabileceği için	4,94
- Kardan pay almak ve yatırım yapmak amacıyla	22,22
	33,33
Böyle bir sanayinin ortağı olmak istemeyenler (3 İşletme)	4,94
Böyle bir faaliyetin yürüteceğine inanmadığı için	100,00

(*)Kurulacak bir kırsal sanayi veya birliğe üye olmak isteyenler birden çok tercih belirttiği için toplamlar 100'ü aşmaktadır.

Çizelge 14'de Kazova Yöresi üreticilerinin olası kırsal sanayi alternatifleri ile ilgili düşünceleri yer almaktadır. Tokat ili Kazova Yöresi için hem üreticilerden alınan cevaplara göre hem de pratikte olurluğu en yüksek görünen kırsal sanayi modeli tarıma dayalı sanayiler olarak görünmektedir. Bu sanayiler kırsal alana kolaylıkla uygulanabilir zira kırsal toplumun bu tür bir sanayiye bakışları diğer sanayilerden daha uygun olduğu yönündedir. Böylece bu tip sanayiler kırsal üretimin, kırsal gelirin ve kırsal hayat standardının artırılmasına katkıda bulunabilir.

Üreticilerin hepsi yörelerinde kurulabilecek sanayide öncelikle tarıma dayalı sanayileri tercih etmektedirler. Tarıma dayalı sanayi işletmeleri içinde de tercih ettikleri sanayiler ise sebze işleme (%54,76), süt ve süt işleme (%48,81), meyve işleme (%45,24) sanayileridir. Üreticilerin bu tercihleri, daha önce belirtilen sorunlar ve en çok sorun yaşadıkları üretim dalları dikkate alındığında oldukça anlamlıdır.

Çizelge 14. Üreticilerin Olası Kırsal Sanayi Alternatifleri ile İlgili Düşünceleri

Kuruluş Türü	%
Tarım ürünleri işleyen sanayi kuruluşları (84 işletme)	100,00
- Süt ve mamulleri sanayi	48,81
- Et ve mamulleri sanayi	28,57
- Meyve işleme sanayi	45,24
- Sebze işleme sanayi	54,76
- Bağcılıkla ilgili sanayiler	19,05
- Dondurulmuş ürünler üreten sanayiler	13,09
- Bitkisel yağ sanayi	9,52
- Yem sanayi	4,76
- Dokuma sanayi	1,19
- Orman ürünleri sanayi	2,38
Tarım girdi sağlayan sanayiler (9 işletme)	10,71
Tarım dışı sanayiler (8 işletme)	9,52

* Üreticiler birden çok tercih belirttiği için toplamlar 100'ü aşmaktadır.

Çizelge 15'de olası bir kırsal sanayiye kimin öncülük edeceği konusunda üreticilerin görüşleri değerlendirilmiştir. Üreticilerin %70,23'ü böyle bir girişimi devletin başlatması gerektiğini, % 22,63'ü ise üreticilerin kendilerinin bunu yapması gerektiğini düşünmektedir.

Çizelge 15. Üreticilerin Olası Bir Kırsal Sanayi Girişimine Öncülük Edebilecek Kişi ve Kuruluşlar Konusunda Düşünceleri

Üreticiler tarafından girişime öncülük etmesi uygun görülen kişi ve kuruluşlar	%
Üreticiler bir araya gelerek bu tür bir girişimi başlatabilir	22,63
Bu tür bir girişime devlet öncülük etmeli	70,23
Diğer (Yerel yönetim, büyük üreticiler)	7,14
Toplam	100,00

Çizelge 16'da ise devletin bir kırsal sanayi projesinde öncülük görevini yanında yatırım ve yönetimde payının olup olmaması konusunda üreticilerin düşünceleri değerlendirilmiştir. Üreticilerin %5,95'i bu tür bir organizasyonda devletin yer almasını istememektedir. Bunun sebeplerini de devletin verimli çalışmadığı ve popülist uygulamalar izlediği şeklinde belirtmektedirler. Devletin payı olmasını isteyen %94,05'lik orana sahip grup ise bunun nedenlerini şöyle açıklamışlardır; üreticilerin %41,77'i bu tür bir organizasyonda devletin kontrol, teknik eleman, pazarlama kolaylığı ve destek sağlayacağından dolayı, %31,65' devletin bir garanti ve güvence sağlayacağından dolayı, % 15,19'u üreticilerin böyle bir organizasyonda bir araya gelmelerinin güç olduğunu düşünmelerinden dolayı, % 11,39'unun ise üreticilerin sermayesinin buna yetmeyeceğini düşünmelerinden dolayı devletin bu organizasyonda yer alması gerektiğini düşünmektedirler.

Çizelge 16. Üreticilerin, Olası Bir Sanayi Kuruluşunda Devletin Alacağı Pay Konusundaki Düşünceleri

Düşünceler	%
Devletin payı olmaması gerektiğini düşünenler (5 işletme)	5,95
- Devlet verimli çalışmadığı için devletin payı olmaması gerektiğini düşünenler	70,00
- Devletin popülist uygulamalarından dolayı payı olmaması gerektiğini düşünenler	30,00
Devletin payı olması gerektiğini düşünenler (79 işletme)	94,05
- Üreticilerin bu tür bir organizasyonda bir araya gelmelerinin güç olduğunu düşünenler	15,19
- Üreticinin bu tür bir organizasyonu gerçekleştirecek sermayesi olmadığını düşünenler	11,39
- Devlet garantisi ve güvencesi olması gerektiğini düşünenler	31,65
- Bu tür bir organizasyonda devletin kontrol, teknik eleman, pazarlama kolaylığı ve destek sağlayacağını düşünenler	41,77

5.SONUÇ

Kırsal alandaki tarımsal ağırlıklı ekonomik yapının sanayi desteğiyle iyileştirilebilmesi ve kırsal alan tarım üreticileri daha iyi bir hayat standardına kavuşturulmaları mümkündür. Kırsal sanayiler ve tarım-sanayi

entegrasyonu kırsal kalkınmanın lokomotifi olarak tarım nüfusunu diğer bir kesme kaydırarak yapısal bir dönüşüm sağlayıp, bir yandan katma değeri yükseltirken diğer yandan göç problemini ortadan kaldıracaktır. Böylelikle sağlıklı bir kırsal kesim, sağlıklı bir şehirleşme ve sağlıklı bir sanayileşme ile toplumsal huzur ve kalkınma sağlanabilecektir.

Pilot olarak seçilecek kırsal alanlara kırsal sanayi yatırımlarının yönelmesi ile herhangi bir tarımsal ürünü yalnızca üretip en yakın birime satan ya da daha üretmeden tefecilere ve fırsatçılara mecbur kalan üreticinin yerini buğdayını , una, bisküviye, makarnaya, sebzesini konserveye, meyvesini meyve suyuna , marmelada, reçele vb. işleyen komple üreticiler alabilecektir.

Kırsal kalkınma onu destekleyen bir sanayi ve bir destekleme sistemi ile gerçekleştirilebilir. Her bölgenin gelişmişlik düzeyi, doğal kaynakları, ihtiyaçları birbirinden farklıdır ve farklı yaklaşımları gerektirir. Bu noktada hangi sanayinin ilgili kırsal alana uygun olacağı, büyüklüğünün ne olacağı, projenin kim tarafından , hangi kaynaklarla gerçekleştirileceği vb. birtakım sorular gündeme gelmektedir. Kırsal alan söz konusu olduğuna göre bu sanayiler ilk aşamada küçük ölçekli ve tarıma dayalı sanayiler olabilecektir. İşgücü, hammadde kaynakları, pazar durumu teknik imkanlara göre kurulacak küçük ölçekli sanayiler daha kolay hayata geçirilebilir ve kapasitelerinden dolayı çevresel kirlenme etkileri de daha az olabilir (GİRGIN, 2000).

Kırsal sanayi projelerinin başarı şansı bir devlet desteği ve idari örgütlemesi ve yanı sıra, kırsal kesim örgütlenmesine bağlıdır. Devlet destek , öncülük ve organizasyonu sağlarken , kırsal toplum ister kooperatifler isterse birlikler şeklinde örgütlenerek mutlaka kurulacak sanayi tesisinde pay sahibi olmalıdırlar. Üreticilerin kooperatif veya birlikler şeklinde örgütlendikten sonra kendi sanayilerini kurmaları da mümkün olabilir. Bu durumda da devlet düşük faizli kredi, teşvikler, ulaşım ve pazar kolaylıkları ve teknik yardımlarla bu sanayileri destekleyebilir.

Araştırma yöresi de üreticilerinin kırsal sanayiye bakışlarını içeren bu çalışmada da genel için uygun görünen ve olmasının doğru olacağı düşünülen yaklaşımlar paralelinde sonuç alınmıştır. İncelenen yörede işletmelerin %84,5' i gibi büyük bir bölüm kurulması muhtemel bir sanayi kuruluşunun olumsuz bir etkisi olmayacağını düşünmekte ve %95,06'sı böyle bir sanayinin ortağı olmak konusunda istekli gözükmektedir. Üreticilerin hepsi yörede kurulabilecek kırsal sanayide öncelikle tarıma dayalı sanayileri tercih etmektedirler. Tarıma dayalı sanayi içerisinde öncelikli tercihleri olarak sebze işleme sanayi, süt işleme sanayi ve meyve işleme sanayi oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerin %70,23'ü kırsal sanayiye devletin öncülük etmesi gerektiğine, %22,63'ü ise üreticilerin bir araya gelerek bunu yapması gerektiğine inanmaktadır.

Bu tür projelerin hayata geçirilmesinde sosyolojik, demografik ve ekonomik açıdan pek çok zorluklar bulunsa da uygulanamaz değildir. Kırsal toplumun özelliklerine ve isteklerine uygun sanayileşme kırsal kesimde kalkınmayı ve kırsal kesim insanının refahını sağlayacak en iyi çözümdür.

KAYNAKLAR

- ANONİM, 1965.** İsrail’de Tarım ve Köy Kalkınması, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları No:5, Ankara.
- ANONİM, 1994.** Kırsal Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yayın No: DPT: 2356 – ÖİK: 424, Ankara.
- ANONİM, 2000.** Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, Tokat.
- ANONİM, 2000.** Nüfus İl Müdürlüğü Kayıtları, Tokat.
- ÇEVİK, B., 2000.** “ Kırsal Kalkınmada Fiziksel Planlama ve Merkez Köy Yaklaşımı”, Tarım ve Köy Dergisi, Sayı: 131, syf: 38-41, Ankara.
- GİRGİN, İ., 2000.** “Kırsal Sanayi ve Kalkınma İlişkileri”, Tarım ve Köy Dergisi, Sayı: 131, syf: 47-51, Ankara.
- TÜRKKAN, E., 1993.** “ Kırsal Sanayinin Doğal ve Yapay Dinamikleri ve Türkiye”, Kırsal Sanayi Sempozyumu, syf: 9-15, Ankara.